

**“MAKTABGACHA TA'LIM
– MAKTAB – OLIY TA'LIM”
KONSEPSIYASI: MUAMMO,
YECHIMLAR VA ISTIQBOLLAR**

XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMANI

MATERIALLARI

2022-yil, 9-aprel

Buxoro – 2022

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI
MAKTABGACHA VA BOSHLANG‘ICH TA‘LIM FAKULTETI
BOSHLANG‘ICH TA‘LIM METODIKASI KAFEDRASI**

**MAKTABGACHA TA‘LIM – MAKTAB – OLIY
TA‘LIM” KONSEPSIYASI: MUAMMO, YECHIMLAR VA
ISTIQBOLLAR**

XALQARO ILMIIY-AMALIIY ANJUMANI

MATERIALLARI

2022-yil, 9-aprel

Buxoro – 2022

Mashqdan mashqga o'tilgani sari buyumlar miqdori ko'paytirib boriladi. SHundan keyin bolalarda sonlarni teskari tarkibda ko'rgazmali materialsiz ayta olish malakasi asta-sekin hosil qilina boradi.

Mashg'ulotlar mazmuniga 10 ichida sonlarning birlardan iborat tarkibini mustahkamlashga yo'naltirilgan mashqlarni kiritish zarur.

7 yoshga qadam qo'ygan bolalarni raqamlar bilan tanishtirishga katta o'rin ajratiladi. Tarbiyachi buyumlarni miqdori haqida tushunchni ularni sanash bilangina emas, balki kattalardek, raqamlarga qarab ham bilish mumkinligini aytadi. Rasmdan samolyotni ko'rsatadi va darhol 1 bir raqamini qo'yadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni 2 raqami bilan tanishtirish uchun yuqorida tavsiyalangan usullardan ham, yangi usullardag ham foydalanish mumkin. Masalan: tarbiyachi xonadagi buyumlarning qaysilari haqida "ikkita" yoki "ikkitadan" deyish mumkinligini so'raydi.

Raqamlarni o'zlashtirish kichik sonlarning hosil bo'lishiga doir mashqlar orqali amalga oshiriladi. Tarbiyachi 5 ta buyum qo'yadi, so'ngra 1 ta buyumni olib qancha qolganini raqam bilan ko'rsatishini so'raydi. 1 tadan buyumni olish to 0 raqamini ko'rsatguncha davom ettiriladi.

Bolalar yarimta so'zini yaxshi tushunmoqlari uchun tarbiyachi bir varaq qog'ozni 2 ta teng bo'lakka bo'ladi va bitta bo'lakni yarim varaq deb atash bo'lmasligini so'raydi.

Agar bolalar qismlarning o'lchamlari orasidagi farqni payqamasalar, tarbiyachi fiyanegrafga kichkina va katta kvadratlarni mahkamlaydi.

Maktabgacha tayyorlov guruhida bolalarni tanga-chaqalar bilan tanishtirish vazifasi qo'yiladi. Tarbiyachi bolalarga 1, 2, 3, 4, 5, 10 tiyinlik chaqa-tangalarni kartondan qirqilgan namunalarni tarqatadi. Ularni qarab chiqishni taklif qiladi. Hozir magazin o'yinini o'ynaymiz. Hamma tanga-chaqalarni oldingizga qo'ying. Tarbiyachi oldindan qiymatlari ma'lum bo'lgan buyumlarni tayyorlab qo'yadi, bir varaq oq qog'oz 1 tiyin, rangli qog'oz 2 tiyin, qora qalam 3tin, rasm 5tin. Magazinimiz ochiq nima qancha turishini bilish kerak. Bir varaq oq qog'oz uchun kerak bo'lgan pulni ko'rsating. Rasm 5 tin turadi, 5 tiyinlikni topib ko'rsatamiz.

Atrofimizdagi har xil hodisalar va voqealar bolalar oldida harakat va boshqa bog'liqliklar shaklidagi emas, balki sonli bog'lanishlardva ham sodir bo'ladi. Bola gullardan nektar yig'ayotgan asalarilarni kuzatadi. U gulga qo'nib turgan 3 ta aridan bittasi uchib ketganini ko'radi. Tashqi dunyoning bu o'zgarishi bolaning idrokiga tafakkuriga akslanadi, bu o'zgarishlar aslida qurilgan buyumlar, vaziyatlarning miqdoriy o'zgarishlari bilan ham bog'liq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. M.Qosimova K. Karimova "PROBLEMS OF FINDING THE SUM COR DIFFERENCEJ OF TMO NUMBERS AND THEIR" Актуальные вопросы современной науки и образования.
2. F.Qosimov, A.Qosimov, M.Qosimova "" To develop students', skills of nature conservation and respect for human labor by tefching them to solve environmental problems" Asian Journal of multidisciplinary Research (AJMR), Januaryy 2021
3. Qosimov, Fayzullo Muxammadovich, and Mavluda Muxammadovna Qosimova. "IKKI (YOKI BIR NECHA) SONNI ULARNING YIGINDISI VA AYIRMASIGA KORA TOPISHGA DOIR MASALALAR." Scientific progress2.6 (2021): 1138-1145.
4. Kasimova, Mavluda Mukhammedovna, and Kamola Karimova. "PROBLEMS OF FINDING THE SUM (OR DIFFERENCE) OF TWO NUMBERS AND THEIR RATIO." АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫСОВРЕМЕННОЙ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ. 2021.

НУТҚ ЎСТИРИШНИНГ ОИЛА,МАКТАБГАЧА ЁШ,МАКТАБ ЁШ ДАВРИДАГИ АҲАМИЯТИ

Шохиста Шодиевна Низомова

БухДУ мактабгача таълим кафедреда ўқитувчиси

Аннотация. Мактабгача таълим тизимида нутқ ўстиришининг оила,мактабгача ёш,мактаб ёш давридаги аҳамияти болалар нутқини ўстиришининг пойдеворидир. Чунки ҳар қандай нутқ аввало, товушлардан ташкил топади. Ушбу мақолада мактабгача ёшдаги болалар нутқини ривожлантиришининг ёш босқичларида нутқ ўстиришининг оила,мактабгача ёш,мактаб ёш давридаги аҳамиятини шаклантириши ҳақида фикр юритилган.

Таъанч со'zлар: нутқ,оила,мактабгача ёш,мактаб ёш,бўгин,талаффуз,тафаккур

Аннотация: Значение развития речи в системе дошкольного образования в семье, дошкольном возрасте, школьном возрасте составляет основу развития речи у детей. Потому что любая речь в первую очередь состоит из звуков. В данной статье рассматривается значение развития речи на

ранних этапах речевого развития детей дошкольного возраста в семье, дошкольном возрасте, школьном возрасте.

Ключивые слова: *речь, семья, дошкольный возраст, школьный возраст, слог, произношение, созерцание*

Annatation *The importance of speech development in the preschool education system in the family, preschool age, school age is the foundation of speech development in children. Because any speech is first and foremost made up of sounds. This article discusses the importance of speech development in the early stages of speech development in preschool children in the family, preschool age, school age.*

Key words: *speech, family, preschool age, school age, syllable, pronunciation, contemplation*

Инсон ҳаётидаги мактабгача ёш, мактаб ёши даври ҳамда ижтимоий етуклик-катта ёш даври бўлади. Бу даврлардан ҳар бири қисқароқ ёш босқичлари бўлиб, улар инсон камол топишининг муайян, ўзига хос жиҳатлари билан ажралиб туради. Масалан, илк ёшдаги болалар билан олиб бориладиган таълим – тарбия ишининг вазифаси ва мазмуни, восита ва методлари бу ёшдаги болаларнинг нозиклиги, ёрдамга муҳтожлиги, мустақил ҳаётга мослашмаганлигини эътиборга олган ҳолда ишлаб чиқилади.

Мактабгача таълим ёшига келганда болаларда мустақиллик, ҳаётга мослашувчанлик анча ўсган бўлади, шунинг учун бу ёшдаги болалар билан олиб бориладиган таълим-тарбия ишларини амалга ошириш усуллари ҳам ўзгаради. Боғча ёшининг охирига келганда болаларнинг ривожланиш даражалари улар билан олиб бориладиган таълим-тарбия ишларини бирмунча мураккаблаштиришни тақозо қилади. Таълим-тарбия ишининг вазифаси, мазмуни ва методини белгилаш боланинг ёш босқичларига асосланади. Ёш даврлари инсоннинг ривожланишидаги зарур босқичлардир.

Шахснинг ҳар бир ёш босқичига хос бўлган сенсор, ақлий, ҳиссий, иродавий томонлари бўлади, улар ўртасидаги ўзаро таъсир ҳам ўзгаради, бундай ўзгариш умумий ривожланишга, хулқни бошқаришга таъсир кўрсатади. Ҳар бир ёшда ҳам кишининг ривожланишида, айниқса, болаликда таълим ва тарбия системаси, шахснинг фаоллиги ҳал этувчи роль ўйнайди.

Илк ёшдаги болалар ўзининг тез жароҳатланиши, ночорлиги, касалга тез чалиниши, ёрдамга муҳтожлиги билан ажралиб туради. Шу билан бирга бу ёшда ривожланиш энг тез суръатлар билан боради. Боланинг ҳар томонлама ривожланишини таъминлаш, уларнинг соғлигини сақлаш ва мустаҳкамлаш, ҳаётини тўғри ташкил этиш тўғрисида ғамхўрлик қилишни тақозо этади.

Бола илк ёш даврида эмаклаш, сирпаниш, тортилиш, юриш ва шу каби ҳаракатларни эгаллаб олади. Ҳар бир ҳаракат, малака, кўникмаларни ўз вақтида эгаллаб олиш боланинг ўзига хос хусусиятлари ва тарбия системасига боғлиқ. Масалан, яхши парвариш қилинган болалар шу ёшдаги ёмон парвариш қилинган болаларга нисбатан бир мунча эрта юра бошлайдилар.

Бу ёшдаги ақлий тарбиянинг асоси бўлган сенсор тарбия, сезги, идрок, тасаввурларни ривожлантириш муҳим аҳамият касб этади.

Уч ёшгача бўлган болаларнинг нутқини ривожлантириш шу даврга хос бўлган белгилардан биридир.

Уч ёшга келганда болалар она тилининг ҳамма томонларини эгаллаб оладилар ва бундан ўз тенгдошлари ва катталар билан бўладиган мулоқотда восита сифатида фойдаланадилар.

Бу ёшда ўйин фаолияти, тасвирий ва конструкторлик фаолияти, буюмлар билан бўладиган ҳаракат фаолиятларининг асосий усуллари шакллана бошлайди. Бу ёшдаги болалар ўз-ўзига хизмат қилиш бўйича оддий малака ва кўникмаларни эгалаб оладилар, биргаликдаги ўйинларда бир-бирлари билан муомала шаклларига, қабул қилинган умумий қоидага риоя қиладиган бўлиб қоладилар.

Мактабгача таълимнинг ёш даврида болаларга маълум мақсад билан тўғри тарбия бериб борилса, уларнинг эшитириш, идрок этиш сезгилари, улардаги кўргазмали, образли тафакур, иродавий, ҳиссий ва сабаб жараёнлари ривожлана боради. Болаларнинг билимлари ортган сари улар кўриб, эшитганлари устида мустақил хулосалар чиқаришга ўрганадилар, уларнинг таҳлил ва синтез қилиш қобилиятлари, қизиқувчанлиги ва синчковлиги ортади. Агар боладаги табиий қизиқувчанлик ўз вақтида қўллаб-қувватланмаса, бола пассив бўлиб қолади.

Илк ёшидаги болалар ҳаёлининг ўткирлиги, ёрқинлиги уларнинг ҳар хил фаолиятларида намоён бўлади; катталарнинг таълим-тарбия таъсири кўрсатиши натижасида боланинг фаолияти ихтиёрий бошқариладиган бўлиб боради, бу эса машғулотларда, меҳнатга боланинг диққатини керакли нарсаларга жалб қилиш имкониятини яратади.

Айнан шу даврда боланинг нутқи ҳам шакллана боради. Бола нутқининг психолингвистик хусусиятларини тадқиқ этган мутахассисларнинг аниқлашларича, бола тўрт ойлигиданоқ нутқ вазифасини, ўта жўн бир тарзда бўлса-да, бажарадиган турли товушлар чиқара бошлайди (“у-у-у”,

“м-м-у”, “м-м-а”, “гу-у-в” каби). Шунинг учун ҳам фарзанд нуткининг камолоти ҳақида қайғуришни ана шу даврлардан бошламоқ мақсадга мувофиқ. Боланинг тили чиқаётган даврда унинг “луғат бойлиги”даги асосий қисми тақлидий сўзлар ташкил этади, бу табиий ҳол, албатта. Зероки, боланинг тили, аввало, товуш ва образларга тақлид қилиш йўли билан чиқади ва секин-аста бундай “сўз”лар ўрнини одатдаги сўзлар эгаллай боради. Ана шу тақлидий “сўз”лардан одатдаги сўзларга кўчиш жараёни даври боладаги нутқий кўникмаларни ривожлантириш ва такомиллаштиришда, айниқса, муҳим палладир. Бу даврда болага сўзларни фақат тўла ва тўғри шаклларда эшиттирмоқ зарур. Ана шу даврда бола сўз билан бу сўз ифодалаган нарса ўртасидаги алоқани кўпроқ излайди. Чунки унинг аввалги “луғат бойлиги”даги “сўз”лар (масалан, “вов-вов”, “ку-ку”, “миёв”, “бижи”, “дидид”, “мў”, “умма”, “ох” каби)да бундай алоқа аниқ кўриниб турарди, яъни ит “вов-вов” дейди, шунинг учун номи “вов-вов”, хўроз “ку-ку” дейди, шунинг учун унинг номи “ку-ку” ва ҳоказо. Аммо одатдаги сўзларда шундай алоқа очиқ кўриниб турмаганлиги учун энди боланинг саволлари кўпайиб кетади: “Нимага бундай деймиз?”, “Бу нима дегани?”, “Нимага “миёв” демаймиз?” ва ҳоказо. Бундай пайтларда болага эринмасдан, атрофлича, унинг идрок даражасини қийнамаган ҳолда, керак бўлса, ундаги қизиқувчанликни рағбатлантириб, изоҳлар, тушунтиришлар бериш фарздир. Бу болада сўз сезгисини, сўз завқини тарбиялашга ёрдам беради-дейди профессор Н.Маҳмудов.

Хулоса қилиб айтганда, инсоннинг нутқини камолга етказиш учун оила, мактабгача тарбия муассасалари, мактаб ва бошқа узлуксиз таълимнинг босқичларида маълум бир тадбирлар амалга оширилиб борилади. Хусусан, юқорида таъкидланганидек, нутқнинг илк шаклланиш даври – бу оила ҳисобланар экан, оилада биз катталар болалар олдида сўзларни тўғри ва тўлиқ талаффуз этишга одатланишимиз даркор. Таълим-тарбия муассасаларида эса тарбиячилар, мураббий-ўқитувчилар бола андоза олувчи жонли кўргазмаларни курашлардир. Бундан келиб чиқадики, бола нутқига андоза бўлмоқ учун тарбиячи, мураббий-ўқитувчиларнинг ўзлари ҳам нутқи талаб даражасида бўлмоғи лозим.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. *Mirziyoev Sh. M.* Tankidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. - T., 2017.
2. *Mirziyoev Sh. M.* Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. - T., 2017.
3. Rozengrad-Pupko G.A. «Rech i razvitiye vospitaniya v rannem vozraste» M 1963 y.
4. Fomicheva T.B. «Vospitaniye u detey pravilnogo proiznosheniya» Moskva 1987 yil.
5. P.M. Po'latova «Oligofrenopedagogika» Toshkent 2005 yil.
6. V.S. Raxmanova «Maxsus pedagogika» Toshkent 2004 yil.
7. Vigotskiy.L.S. «Problema u otstalosti» Moskva 1956 yil.
8. Pod red. Dulneva. G.M.»Korreksionnaya rol obucheniya v shkole»M.1971 y. 7. M. Ayupova «Logopediya» Toshkent, 2007 yil.

IKKI SONNING YIG'INDISI (YOKI AYIRMASI) VA KARRALI NISBATIGA KO'RA SHU SONLARNI TOPISHGA DOIR MASALALAR

Axrorov Ixtiyor Doniyorovich

Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrasida o'qituvchisi

Adabiyotlarda “masala”, “arifmetik masala” ”sodda arifmetik masala”, “murakkab arifmetik masala” tushunchalari bilan bir qatorda “tipik arifmetik masala” tushunchasi ham mavjud.

Murakkab matnli masalalar ichidan bir xil ketma-ketlikda bajariladigan va bir xil amallar bilan yechiladigan qator masalalarni ajratish qiyin emas. Bunday masalalarni bir turdagi masalalar deb aytish mumkin. Lekin ba'zi muhim belgilarga ega bo'lgan murakkab masalalarni metodika kursida **tipik arifmetik** masalalar tarzida qabul qilingan.

Tipik masalalarning o'ziga xos belgisi ularning tipik bo'lmagan masalalarga qaraganda ancha qiyinroq bo'lishi va ularni yechish uchun maxsus mulohaza usullarini qo'llash zarurligidadir.

Tipik arifmetik masala tushunchasi ko'plab arifmetikaga oid adabiyotlarda o'z ifodasini topgan bo'lib, ularning o'ziga xos xususiyatlari, boshlang'ich sinf matematika kursida o'rganiladigan tipik arifmetik masalalar ustida ishlash muammosi hali to'liq o'z yechimini topmagan. Shu o'rinda ikki sonning yig'indisi (yoki ayirmasi) va karrali nisbatiga ko'ra shu sonlarni topishga doir masalalarni xususiyatlarini keltirib yechish yo'llarini tahlil qilib bermoqchimiz.

Z.Q.Hamroyeva. MAKTABGACHA VA BOSHLANG‘ICH TA‘LIMDA BOLALARNING O‘QISH VA YOZISH MALAKALARINI SHAKLLANTIRISH USULLARI	260
Husenova Aziza Sharipovna, Sharofova Feruza. BOSHLANG‘ICH SINFLARDA ONA TILI DARSLARIDA INNOVATSION METODLARDAN FOYDALANISH	263
Nurova Yulduz Ubaydullayevna. PAREMALARDAGI ICHIMLIK NOMI TURLARINING ETNOLINGVISTIK TADQIQI	264
Sh.M.Farmonova. BOSHLANG‘ICH SINFLARDA O‘QUVCHILARINING IJODIY FAOLIYATINI BOSHQARISH.....	266
Jalilova Gulchehra Kamolovna, Mahmudova Sarvinoz. MAKTABGA TAYYORLOV GURUHLARINI MAKTAB TA‘LIMIGA SIFATLI TAYYORLASHDA OTA-ONALAR BILAN HAMKORLIK.....	269
Jo‘rayeva Oliy Usmonjon qizi. BOSHLANG‘ICH SINFLARDA ONA TILI VA O‘QISH SAVODXONLIGI ,O‘QISH DARSLARINI TASHKIL ETISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	271
Jurayeva Maxliyo Mirzoyena. ONA TILI DARSLARIDA TA‘LIMIY O‘YINLARNI QO‘LLASHNING AHAMIYATI.....	273
F.M.Qosimov, M.M. Qosimova. MAKTABGACHA TA‘LIM TASHKILOTLARIDA MIQDOR VA SON-SANOQ TUSHUNCHASINI KIRITISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	275
Шохиста Шодиевна Низомова. НУТҚ ЎСТИРИШНИНГ ОИЛА,МАКТАБГАЧА ЁШ,МАКТАБ ЁШ ДАВРИДАГИ АҲАМИЯТИ.....	277
Axrorov Ixtiyor Doniyorovich. IKKI SONNING YIG‘INDISI (YOKI AYIRMASI) VA KARRALI NISBATIGA KO‘RA SHU SONLARNI TOPISHGA DOIR MASALALAR.....	279
Ochilova Laylo Temirpovna. BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINFLARDA O‘QITUVCHILARIGA PREDIKATLAR MAVZUSINI O‘RGATISH	282
Adizova Nodira Baxtiyorovna, Nazarova Marjona Xodjiyevna. O‘QUVCHILAR IJODIY QOBILİYATLARINI RIVOJLANTIRISHDA METODIK TAVSIYALAR.....	285
Sidiqova Dilora Shavkatovna. TA‘LIMDA KOMPETENTLIK VA KOMPETENSIYA TUSHUNCHALARINING IFODALANISHI.....	286
Karimova Gulshoda Shavkatovna. BOLANI MAKTAB TA‘LIMIGA TAYYORLASHDA MTT VA MAKTAB HAMKORLIGINING VAZIFALARI	288
Nigmatova Mavjuda Maxmudovna. MAKTABGACHA TALIM MUASSASASI VA BOSHLANG‘ICH TA‘LIM O‘RTASIDAGI UZVIYLIK	290
Norqulova Zarnigor. MAKTABGACHA TALIM TASHKILOTLARI VA MAKTAB TA‘LIMI HAMKORLIGI ALOQASINING SHAKLLARI	292
Y.U.Nurova. PAREMALARDAGI OZIY-OVQAT NOMLARI ETNOLINGVISTIKA OBYEKTI SIFATIDA.....	293
Kurbonova Zilola Ismoil qizi, Safarova Mohinur. MAKTABGACHA TA‘LIM TASHKILOTLARIDA 5-7 YOSHLI BOLALARNI MAKTAB TA‘LIMIGA TAYYORLASHNING ASOSIY VAZIFALARI.....	295
Qahhorova Abera Sharopovna. O‘QUVCHILARNI MILLIY QADRIYATLARGA HURMAT RUHIDA TARBIYALASHDA XALQ OG‘ZAKI IJODINING O‘RNI	297
Jamilova Bashorat Sattorovna, Raximova Ruxsora Haydar qizi. BOSHLANG‘ICH SINFLARDA INTEGRATSİYALASHGAN DARSLARNI TASHKILLASHTIRISHNING O‘RNI VA AHAMIYATI. 298	
Raxmonova Gullola Shavkatovna, Idiyeva Manuchexra Ikrom qizi. MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI MAKTAB TA‘LIMIGA SAMARALI TAYYORLASH USULLARI.....	299
Ro‘ziyeva Nigora. 3-SINF MATEMATIKA DARSLIGIDAGI ULUSH VA KASRGA OID MASALALARNING TAHLILI.....	301
M.M.Nigmatova, Sh.J.Jo‘rayeva. MAKTABGACHA TA‘LIM VA UMUMIY O‘RTA TA‘LIMNING O‘ZARO INTEGRATSİYASI	304
Shodiyeva Fazila Xudoyqulovna. MAKTABGACHA TA‘LIM YOSHDAGI BOLALARNI MAKTAB TA‘LIMIGA TAYYORLASHDA TA‘LIM-TARBIYAVIY JARAYONNING O‘RNI VA O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	306
Shoyeva Yulduz Amin qizi. MASALANI MUHOKAMA QILIB YECHISHNING AFZALLIKLARI VA BUNGA ERISHISH YO‘LLARI.....	307
Temirova Adolat Ubaydullayevna. BOLALARNING MATEMATIK TASAVVURLARINI RIVOJLANTIRISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH.....	310
Shodiyeva Nigora Soliyevna. BOSHLANG‘ICH SINFLARDA O‘QISH DARSLARIDA SHARHLAB O‘QITISHNING AHAMIYATI VA ROLI, TURSUNBOY ADASHBOYEVNING “ONA TILIM” SHE‘RI MISOLIDA.....	312